

"Aida" kui lähikaadriteta ajalooline film

"Sirp" 15. X '04

Heili Vaus-Tamm

Giuseppe VERDI ooper "AIDA", Rahvusopera Estonia koostöös Malmö Ooperi- ja Muusikateatriga. Dirigent Arvo Volmer, lavastaja Marianne Mörck (Rootsi), lavakujundus Göran Arfs (Rootsi), kostüümid Ann-Mari Anttila (Rootsi). Osades Cynthia Makris (USA/Soomme), Marianna Tarassova (Peterburi Maria Teater), Roman Muravitski (Moskva Suur Teater), Jassi Zahharov jt. Esietendus 8. X Rocca al Mare Onlstarti Tennisekeskuses.

Marianna Tarassova ja Cynthia Makris.
HARRI ROSPU

Tennisehelli "Aida" on eliitkultuuri viimise massidesse ja peab sellisena vastama ka massikultuuri parameetritele. Ooperi lavaletoomine tuhandete istekohtadega tennisekeskuses tõstab selle võrreldavaks nähtuseks "Spartacuse" filmi või Gibsoni Jeeseuse-looga. Näitab seda kui ajaloolist panoraami, nagu filmi sündmustest, millest muidu huvituks vaid kitsam ring.

Ja ajaloolise filmi tingimused on uhkelt täidetud: suurejooneline vaatepilt tõetruu ajaloolise olustikuga, pompöössed ehitised, värvikad massistseenid ja lõpukaadri hauakambri moodustumist arvestades mõjuvad tehnilised efektid. Publikumagnetina särab nimiosas kaunis ja võimekas, saatuslike naiste kehastajana tuntud ameeriklanna Cynthia Makris.

Ag massikultuur eeldab ka melodraamat ja see jääb juba nõrgemaks. Süzeeliselt on traagilise armastuse lugu igati olemas: Egiptuse väepealik Radames on armunud vaarao tütre juures orjatarina teenivasse vangistatud Aidasse. Varsti ihaldab noort väepealikut aga ka vaarao tütar Amneris ise.

Edukalt sõjaretkelt Aida kodumaa vastu toob Radames kaasa ka neiu isa, Etioopia kuninga, kes nõuab Aidalt, et Radames avaks neile sõjasaladuse. Kolmiku põgenemine lubatud ja Radames mõistetakse surma riigireetmise eest. Aida otsustab surra koos armastatuga ja hiilib salaja hauakambri, kuhu Radames elusalt müüritakse.

Armastusliin jääb kahvatuks

Kõige nõrgemaks lüliliks jääbki Aida-Radamese liin. Osalt seetõttu, et vahemaa vaataja ja lava vahel on nii kauge, et intiimsus ja finessid, kas või näitlejate miimika, publikuni ei jõua. Kujutage ette armastusfilmi ilma ühegi lähikaadrita! Tekib vajadus suurüritustel ikka kasutatava videoekraani järele. See jälle aga lõhuks lava tervikpilti ja killustaks publiku tähelepanu. Lai ja suur lavapilt on aga iseenesest tõesti suursugune, ka seda täitev ja taustana kulgev linnaelanike liikumine köidab visuaalselt ning loob meelolu. Kui veel lisada lavakujunduse pompöössed sambad, templi esiosa ja hiidmõõtmega vaarao näokuju, mis kõik veel liiguvad ja loovad eri lavaruu-

me, on põhjust imetleda lavastaja ning kunstniku koostööd.

Loomulikult võib väita, et tundeid ja intiimsust kannab muusika. See on ikkagi ooper, mitte draamaetendus. Väga õige, aga kui muus osas on visuaalne pilt isegi väga mõjuvaks keeratud, siis inimtunnete traagika kujutamisel seda lihtsalt pole. Vahest oleks ikka leidnud ka lavastuslikke võtteid Aida ja Radamese tunnete visuaalselt publikuni toomiseks – mingeidki poose ja liikumisi, mis vähegi midagi väljendanus. Kui Cynthia Makris täitis oma rollijoonise loomuliku sarmiga, siis tenor Roman Muravitski puhul jäi silma vaid kätelaiutamine. Korra oli lavastaja ta ka Aida ette põlvitama pannud – see oli tundeskaalast kõik.

Kuigi kahe kivimüüri pöördumine hauakambriks vaarao näokuju ümber on leidlik ja efektne, tõeliselt meeldejääv tehniline lahendus, välistab see armastajate hukkamistseeni räiguse. Muusikasse on sisse kirjutatud viimase dueti hääbumine õhupuudusse – järjest lühemad, järjest hapramad fraasid. Ooperimaailma kohutavamaid surmastseeni! Aga siin on lahjalt helge lõpp, armastajad laulavad oma dueti ja kõnnivad siis rahulikult hauakambri. Mitte et mul midagi õnneliku lõpu vastu oleks, aga sellisena pole see lihtsalt veenev.

Kahetsusväärset vähe lavastuslikke värve on kasutatud ka vangide toomises: kõnnivad ja seisavad rahulikult linnarahva vahel. Kellega üldse tegemist, selgub vaid tekstist. Mõlema stseeni puhul on märgata, et lavastaja tahab loobuda tavalistest ja klišeeks kulunud lavastusvõtetest, aga ta pole täitnud neid tühimikke ka uue sisuga.

Cynthia kiirgab ohtlikku võlu

Seekordse "Aida" kunstilise elamuse tipu moodustavad valgus ja muusikaline esitus. Valgusrežiis panevad imetlema toonivalik ja detailid – suunad, helgid, muundumised. Meelde jääb rembrandtlik palett: pimeduses hõõguvad kuldne ja punane. Kollases on kõrbeliiva ja tuhmi kulla raskust, valgus mängib kuldsetel turvistel. Põhiline tundeväljendaja valitsejanna Amnerise ja süüdimõistetud

Radamese lahkumishetkel on valgus, mis värvib templisambaid järk-järgult kuni tühja külma kahvatuhallini.

Tennisehelli akustika on väga hea ja orkester esimese suure projektina uue loomejuhi dirigent Arvo Volmeri käe all kande ja kõlav. Selgelt üle (mööda) pingutasid vaid fanfaarid-trompetid. Oma lauljatest hoolimisena imponeerib peaosades laulmise võimalus Pille Lillele ja Vello Jürnale. Pidevalt etenduses osalevatest estoonlastest on vokaalselt külalistega igati võrdsed Mati Palm, Leonid Savitski ja Heli Veskus. Jassi Zahharovil jäi esietendusel puudu küll voolavast kantileenist, ent see-eest mängis ta end publiku südamesse. Tenor Roman Muravitski Suurest teatrist polnud ka esietendusel oma parimas vormis, mida tõestas see, et esimesed sisseastumised olid hulga kehvemad kui hilisemad. Kahjuks ei kõitnud ka ta tämber.

Marianna Tarassova Peterburist aga laulis nii, et seda võis juba ooperielamuseks nimetada. Üllatava kõnekusega meenuvad tema kätejoonised. Veenev, aga oma raamidesse jääv oli ka ta tegelaskuju vaarao tütar Amneris, mis lasi eredalt esile tõusta Cynthia Makrise meelelised Aida. Siin rõhutas seda ka riietus: orjataril paljad jalad ja tuunikas paljaks jäetud õlg versus valitsejanna kotkatiibu meenutav võimukas kostüüm. Aida vokaalne esitus oli aga selline, mille pärast üksi tasus juba tulla. Makrise hääl on ainult üksikutele antud harv omadus: iga heli on kantud sellise tiheda ja hõõguva vibratoga, mis muudab tooni teistest järsult erinevaks ja isegi füüsiliselt nauditavaks. Tema vokaali sära on nii ere, et paneb tahtmatult ainult teda jälgima, kuigi Aida osa ei andnud lavastajapoolset ainet tema dramaatilist annet maksimaalselt välja mängida.

Võrdlusena meenub näiteks suvel Savonlinna festivalil nähtud fataalse mänguri, hiina printsessi Turandoti täpne ja raudne, kõnekate detailideni paigas roll. Aga Cynthia Makris täidab lava oma sensuaalsusega. Ta ei peagi selleks midagi eraldi tegema, temast lihtsalt kiirgab sügavat, ohtlikku, meelelist võlu.